

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР „ВЕСЕЛКА” ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ОЛЕКСАНДРА ТИМЧЕНКА (30-ті РОКИ XX ст.)

На початку 1934 р. дописувач львівської газети „Новий час“ під криптонімом „яр.“ гірко іронізував: „На терені нашого краю запанував, головню останніми роками, театральний хаос. Приповідка: „Не маєш що робити, вступай до театру“ — вповні виправдана. Театрів як грибів по дощі“¹. А визначний критик та історик театру Степан Чарнецький так коментував критичну неконтрольовану культурну ситуацію на західноукраїнських землях 20—30-х років XX ст.: „До безконечного абсурду докотилася легкість у здобуванні концесій на український мандрівний театр. Дістають її третьорядні актори, які ніколи нічим в житті не дали доказів і не дають за поруки, що зуміють театр вести на сякім-такім мистецьким рівні, дістають аматори, для яких все те мало-серйозна забавка; в останнім часі стали хлопотати за концесію (в деяких випадках з успіхом) виступити в військові“². Справді, у той час театр вимушено став пристановищем для низки безробітних політемігрантів із Наддніпрянщини, для багатьох галичан, волинян, державою позбавлених можливості реалізуватися в інших сферах, та й „щедрість“, із якою польська влада роздавала ліцензії на театральну діяльність, була спрямована проти консолідації українських сил.

Але є у цій гострій статті С. Чарнецького (підписаний псевдонімом Тиберій Горобець) і натяки на конкретні колективи — серед них, вочевидь, і на труп „Веселка“ під керівництвом сотника Олександра Тимченка...

Учасник національно-визвольних змагань, досвідчений адміністратор українських хорів і театрів, блискучий конферансьє, співак і актор Олек-

Олександр Тимченко. 20-ті роки XX ст.

сандр Данилович Тимченко народився 9 лютого 1892 р. у Києві³. У 1917—1920 рр. був у лавах Вільного Козацтва, старшиною 5-ї Херсонської стрілецької дивізії Армії Української Народної Республіки, пройшов військовий вишкіл та отримав чин сотника⁴. У 1920—1921 рр. перебував у таборах інтернованих вояків УНР у Польщі (Ланьцут, Стшалково). Від 1921 р. адміністрував мандрівний Український хор, який створив Дмитро Котко (1892—1982) у с. Стшалково (Стрільково) із таборян-наддніпрянців (мав дозвіл виступати лише на корінних землях Польщі — Приморському, Познанському, Верхньосілезькому воеводствах)⁵. „Адміністратором хору був Олександр Тимченко, який трохи краще від нас знав польську і німецьку мови і був великим оптимістом щодо нашого майбутнього, — згадував пізніше один зі співаків хору: — Він, жартуючи, говорив часто: „Зірка нашого хору шойно загорілася, а як і як довго світитиме, залежить лише від нас самих“⁶. У 1924 р. хор нарешті отримав дозвіл виступати на теренах усєї міжвоєнної Польщі й — уже як „Наддніпрянський хор Д. Котка“ — виступав на західноукраїнських землях⁷ (гастролював також у Німеччині та Чехословаччині). Ймовірно, О. Тимченко співпрацював із хором аж до його остаточного розпуску в 1930 р. (тоді Д. Котко на запрошення митрополита Андрея Шептицького присвятив себе педагогічній роботі у львівській Малій духовній семінарії та в Українській жіночій гімназії сестер василіянок). Упродовж 1931—1932 рр. керував як адміністративний директор т. зв. „Циганським хором та оркестром“⁸ (до літа 1931 р.), згодом —

¹ (яр.) [Ярослав Дригинич?] За кращу славу українського театру. (Надіслане) // Новий час (Львів).— 1934.— 17 січ.— Ч. 11.— С. 2.

² Тиберій Горобець [Степан Чарнецький]. Під неділю // Неділя (Львів).— 1934.— 2 груд.— Ч. 47.— С. 7.

³ Список артистів мандрівного Українського хору Дмитра Котка (квітень—серпень 1937 р.) // Державний архів Тернопільської області (далі — ДАТО), ф. 3, оп. 2, спр. 639, арк. 5.

⁴ Лист до редакції: [лист сотника Олександра Тимченка] // Поступ (Львів).— 1929.— Трав.— Ч. 5.— С. 188—189; З листів до редакції! [лист сотника Олександра Тимченка] // Літопис Червоної Калини.— Львів, 1931.— Берез.— Ч. 3.— С. 3; Черв.— Ч. 6.— С. 9.

⁵ Колянчук О. Українська військова еміграція в Польщі (1920—1939).— Львів, 2000.— С. 105. Детальніше див.: Дмитро Котко та його хори: статті, рецензії, спогади, документи / Редактор-упоряд. С. Стельмащук.— Дрогобич, 2000.

⁶ Кравчук М. Український професійний хор в Польщі // Український календар: 1968 рік.— Варшава, 1968. Цит. за: Дмитро Котко та його хори... — С. 33.

⁷ Прозорівський М. Український Наддніпрянський Хор Дмитра Котка // Назустріч (Львів).— 1934.— 1 груд.— Ч. 23.— С. 6.

⁸ Звіт Сколівського повітового староства про мандрівні театри національних меншин // Державний архів Івано-Франківської області (далі — ДАІФО), ф. 2 сч., оп. 1 сч., спр. 1248, арк. 14.

„Наддніпрянською капелю „Дніпро“⁹. Паралельно концесією на ім'я О. Тимченка користувалися й інші музично-театральні колективи емігрантів з України, які чомусь рекламували себе як „російські ансамблі“¹⁰.

Наприкінці літа 1933 р. О. Тимченко розпочав співпрацю із оперним співаком та драматичним актором, диригентом й оркестрантом (віолончель, контрабас) Нестором Горницьким (1906—1978). Випускник Музичної школи у м. Яворові (тепер — Львівської обл.), Консерваторії Польського музичного товариства у Львові (1929 р., клас контрабас проф. А. Гарванска; приватно навчався співу в Ол. Нижанківського, Ч. Заремби, Р. Любінецького, С. Крушельницької)¹¹, Н. Горницький на той час уже мав досвід роботи як оркестрант і як співак-соліст (ліричний тенор) в Українському народному театрі імені Тобілевича (Станиславів (нині — Івано-Франківськ), Львів) і в трупах Йосипа Стадника та його сина Яреми¹². Результатом співпраці став новий естрадно-театральний проєкт „Веселка“. (Варто зазначити, що у першій половині ХХ ст. функціонувало ще два колективи під такою самою назвою: аматорська трупа у таборі інтернованих воїнів Армії УНР у Каліші (Польща, початок 1920-х рр.) і мандрівна концертно-театральна трупа „Веселка“ (на українських землях під німецькою окупацією, прибіл. 1941—1944 рр.). Але якийсь їхній прямий зв'язок із трупою Н. Горницького—О. Тимченка не простежується).

У газеті „Новий час“ від 11 вересня 1933 р. багатообіцяюче інформували: „Минулого тижня виїхав в об'їздове турне по провінції новозорганізований український ревіюво-оперетковий театр „Веселка“, під упр[авою] Н. Горницького і О. Тимченка. В склад цього театру входять: [пані] Кульчицька-Горницька (субретка), Ірена Коссакова (характерн.), С. Тарасевич (співачка). П[ан]о: Горницький (тенор), Янішевський (гуморист), Гордієнко (характерн.), і О. Тимченко (конферансієр), Т. Смирнов (балетмайстер), М. Сливінський (капельмайстер) і інш. Театр має добру джезбендову оркестру, власний балет, власні декорації і костюми. В репертуарі театру найновіші актуальні ревії та народні і сальонові оперетки“¹³.

Задекларований мистецький профіль колективу як театру оперети і ревію невипадковий. Оперета з огляду на музичність, легкість і пікантність сюжетів та розважальність була незмінно популярна у масового глядача. А ревію — естрадно-театральне видовище-огляд з іронічно гострою оцінкою сучасних подій і постатей зі сфери політики, культури, спорту — саме на зламі 20—30-х років ХХ ст. стрімко завойовувало собі визнання на українському просторі та було в репертуарі усіх театрів як новинка. Тотальне захоплення цим жанром у Галичині у той час рецензент із журналу „Зиз“ під криптонімом „-альк.“ іронічно

називав „ревіоманією“ і скептично зауважував: „Минув тиф, грипа, віспа, холера. Гадаємо, що й ревіоманія зійде“¹⁴.

У репертуарі Українського ревіюво-опереткового театру „Веселка“ у першому сезоні переважали ревію: „Всі до „Веселки“, „Бомба сміху“ („Гумор сміху“), „Ловить цукорки“ (прем'єра 16 лютого 1934), „Біг пес через овес“, а також ревію з мобільною назвою, де ситуативно підставляли назву міста чи села, у якому виступали, наприклад: „Прошай, Чернелиця“ або „Прошайте, Копичинці“. З оперет ставили: „Чорноморці“ М. Лисенка—М. Старицького за Я. Кухаренком, „12 дочок на відданні“ („Зальоти соцького Мусія“) М. Кропивницького, „Пепіна“ Р. Штольца, „Доріна“ Ж. Гільберта (прем'єра 17 лютого 1934), і — т. зв. народні штуки фарсового типу чи з тяжінням до мелодрами „Пошилися в дурні“ М. Кропивницького, „Міреле Ефрос“ Я. Гордіна, драма „Воскресення“ В. Чубатого.

Український Ревіюво-Оперетковий Театр
„ВЕСЕЛКА“
 Дир. Н. Горницький і О. Тимченко.
Нараїв
 9/9 — „Пепіна“ оперетка
 10/9 — „Всі до Веселки“ ревія
 11/9 — „Чорноморці“ оперетка
 12/9 — „Пращай Нараїв“ ревія
 З Нараїва театр їде до Бережан.

Український Ревіюво-Оперетковий Театр
„ВЕСЕЛКА“
 Дир. Н. Горницький і О. Тимченко.
Бережани
 15/9 — Пращайте Бережани — ревія
 З Бережан театр їде до Підгаєць.

Анонси виступів театру „Веселка“ на сторінках газети „Новий час“. 30-ті роки ХХ ст.

Гастрольний маршрут театру пролягав у межах Східної Галичини. На відміну від репрезентативних труп, він виступав і в містечках, і навіть у селах. Наприклад, протягом січня—червня 1934 р. колектив відвідав Нараїв, Бережани, Саранчуки, Підгайці, Завалів, Золотники, Вишнівчик, Бучач, Золотий Потік, Ягільницю, Товсте, Устечко — Тернопільського воєводства; Гвіздець, Чернелицю, Чортовець, Обертин, Заболотів, Рожнів, Косів, Коломию, Станиславів, Тисьмениці, Яблунів, Ходорів, Рогатин, Вигоду, Велдіж (тепер — с. Шевченкове Долинського р-ну), Брошнів, Рожнятів, Росільну, Солотвин, Битків, Надвірну, Делятин, Городенку, Хотимир, Серафінці — Станиславів-

⁹ Див.: Звіти Наддніпрянського, Снятинського, Калуського, Жидачівського повітових старост... // ДАІФО.— Арк. 13, 15, 92, 94 та ін.

¹⁰ Див.: Звіти Станиславівського повітового, воєводського управління // Там само.— Ф. 2 сч., оп. 1 сч., спр. 1248, арк. 21, 104 та ін.

¹¹ Медведик П. Діячі української музичної культури (Матеріали до біо-бібліографічного словника) // Записки Наукового товариства імені Шевченка. Праці Музикознавчої комісії.— Львів, 1993.— Т. ССХХVI.— С. 396; Паламарчук О. Горницький Нестор // Енциклопедія Львова.— Львів, 2007.— Т. 1 / За ред. А. Козицького та І. Підкови.— С. 557; Нестор Модестович Горницький // Офіційний сайт Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка.— Режим доступу: <http://conservatory.lviv.ua/departments/kafedra-strunno-smichkovikh-instrumentiv/>

¹² Список артистів Українського театру Яреми Стадника (липень, 1933 р.) // Державний архів Львівської області (далі — ДАЛО), ф. 1, оп. 52, № 1653, арк. 11.

¹³ Український театр „Веселка“ // Новий час (Львів).— 1933.— 11 верес.— Ч. 202.— С. 6.

¹⁴ -альк. Дещо про наші ревії // Зиз.— 1931.— 15 листоп.— Ч. 16.— С. 5.

ського воєводства; Озеряни, Пробіжну, Копичинці, Гусятин, Білу, Яблунів, Тереховлю, Струсів, Микулинці, Скалат, Велику Березовицю, Озірну, Залізці, Зборів, Тернопіль — Тернопільського воєводства та ін.

Однак, попри кількох визначних артистів у групі та позірну широту репертуару, оригінальність колективів не відзначався, він одразу поповнив групу „другопланових“ українських мандрівних театрів у межах міжвоєнної Польщі, яких у різний час налічувалося понад 20 (з приводу яких С. Чарнецький писав: „Одне слово — „Гей, розбрелоя ти, українське горе...“¹⁵). У нечисленних відгуках про „Веселку“ лише нейтрально констатували, що це справді „ревійовий театр“¹⁶, або скупі звітували: „Вистави випали добре, публіки було доволі“¹⁷. Траплялися й прикрі інциденти, про які преса обурено інформувала, наприклад: 8 грудня 1933 р. в с. Яблунів (тепер — Косівського р-ну Івано-Франківської обл.), де без попередження виставу було перенесено з холодної читальні „Просвіти“ до опалюваного польського приміщення (українська публіка збойкотувала спектакль, бо театр... порушив клич „Свій до свого по своє“)¹⁸.

Показово, що коли Союз діячів українського театрального мистецтва, намагаючись ліквідувати „театральний хаос“ або хоч якось скоординувати театральний процес, зокрема у Галичині, збирав у Львові 18 січня 1934 р. масштабну театральну нараду всіх українських колективів краю, „Веселка“ також була у списку запрошених¹⁹, а отже, її шанували (наступного року її вже не запрошували). Проте „нарада“ так і не призвела до створення єдиного репрезентативного театру, більша частина постанов так і залишилася декларативною, а численні театри продовжували свої напівголодні мандри провінційними містечками і селами. Дописувач із Городенки (тепер — Івано-Франківської обл.) із сумом констатував, що хоч „Веселка“ і непоганий театр, але під час останніх виступів у їхньому місті та навколишніх селах публіки на виставах було вкрай

мало, а все через те, що й так багато українських театрів гастролює та й аматорські гуртки на місцях відтягують публіку²⁰.

Вочевидь, розчарований безперспективністю „ведення театру“, мистецький директор Н. Горницький ще в лютому 1934 р. покинув „Веселку“: влаштувався актором до такого самого невеличкого і короткотривалого колективу із семи-дев'яти осіб „Артистичне турне Стефи Стадниківни“, успіх якого тримався насамперед на зірковому імені доньки Стадників, артистки українських і польських сцен. (Пізніше аж до 1939 р. актор періодично працював у групі „Заграва“, театрах Й. Стадника²¹, водночас робив спробу вести приватну трупу²². У 1939—1941, 1945—1967 рр. був викладачем кафедри струнних інструментів Львівської консерваторії ім. М. В. Лисенка (тепер — Львівська національна музична академія ім. Миколи Лисенка), у 1941—1944 рр. — солістом оперети та хормейстером в Українському театрі м. Львова (Львівському оперному театрі), останні роки життя давав приватні уроки співу, керував аматорськими колективами²³).

А досвідчений адміністратор О. Тимченко, одноособово очоливши „Веселку“ 18 лютого 1934 р.²⁴, залишався у театрі до припинення його діяльності.

В акторському складі Українського театру „Веселка“, крім уже згаданих колишньої артистки театру товариства „Руська (від 1916 р. — Українська) бесіда“ і низки інших першорядних труп Ірини Косакової та відомого своїми сольними вечорами гумору Володимира Янішевського, були і такі визначні актори, як Максим Опар, Ярослав Чуперчук (співпрацював із О. Тимченком ще в ансамблі „Дніпро“), адмі-

ністратор Петро Лисецький, а також — на той час менш відомі Галя Мельниківна, Іванна Кочій (за чоловіком — Кононів), яка у цьому театрі 1933 р. дебютувала як актриса (спершу як скрипалька оркестру)²⁵. У 1934 р. коротко режисером театру працював колишній сотник Армії УНР та досвідчений театральний діяч Юрій Кононів, збагативши

Нестор Горницький. 1930 р.

¹⁵ Чарнецький С. Нарис історії українського театру в Галичині. — Львів, 1934. — (Науково-популярна бібліотека товариства „Просвіта“, кн. 11). — С. 161.

¹⁶ (-ий). „Веселка“ // Новий час (Львів). — 1933. — 12 жовт. — Ч. 226. — С. 6. — (Бережанська хроніка).

¹⁷ Театр „Веселка“ // Там само. — 1934. — 8 лют. — Ч. 29. — С. 5. — (Калуська хроніка).

¹⁸ Сумно з „Веселкою“ // Там само. — 20 січ. — Ч. 14. — С. 6. — (Яблонівська хроніка).

¹⁹ На ліквідацію театрального хаосу // Там само. — 13 січ. — Ч. 8. — С. 7.

²⁰ Гостина „Веселки“ // Там само. — 17 берез. — Ч. 60. — С. 5. — (Городенська хроніка).

²¹ Див.: Особові списки театрів Й. Стадника за жовтень 1935 р., квітень—вересень 1937 р. // ДАТО, ф. 3, оп. 2, спр. 536, арк. 1; спр. 639, арк. 6 та ін.

²² Див.: Заяви Н. Горницького і листування щодо отримання ліцензії на ведення театру (листопад 1934 — квітень 1936 р.) // ДАЛО, ф. 1 сч., оп. 52, спр. 1443, арк. 1—27.

²³ Медведик П. Діячі української музичної культури... — С. 396; Паламарчук О. Горницький Нестор... — С. 557.

²⁴ Новий час (Львів). — 1934. — 24 лют. — Ч. 41. — С. 6. — (Оголошення).

²⁵ Кононів І. Картини з театрального життя // Наш театр: Книга діячів українського театрального мистецтва 1915—1975 / За ред. Г. Лужницького і Л. Полтави. — Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1975. — Т. I. — С. 713.

репертуар побутовими драмами та перекладними комедіями²⁶ (можливо, був і мистецьким керівником, адже у деяких спогадах він фігурує як провідник „Веселки“).

У сезоні 1934/1935 рр. репертуар поповнився драмами „Батькова казка“ І. Карпенка-Карого, „На чужий коровай очей не поривай“ („Бувальщина“) А. Велисовського, „Страшна помста“ і „Тарас Бульба“ (обидві за М. Гоголем), комедією „Старички і дівчата“ С. Белої, „Бідні дівчатка“ (прем'єра 1935 р.), „Воєнна завірюха“ — невстановлених авторів, а також новими ревію „Парада „Веселки“, „Тинди-ринди!“ та ін. Ареал гастролей залишався незмінним і типовим для більшості мандрівних галицьких труп. Мистецький рівень Українського театру „Веселка“ під дирекцією О. Тимченка — у звіті Станіславівського повітового староства на основі побачених від 22 листопада до 6 грудня 1935 р. 16 виступів („Парада „Веселки“ і „Гумор сміху“) — оцінено як „добрий“ і до фінансових зобов'язань театру претензій немає²⁷. У той самий час Калуське повітове староство — на підставі одного виступу 17 грудня 1935 р. — уже звітувало, що рівень „середній“, а фінансовий потенціал підприємства „слабкий“²⁸.

Третій театральний сезон для трупи О. Тимченка був особливо важким: колектив згорнувся до восьми-десяти осіб²⁹, репертуар, хоч і поповнився популярною на польських та українських сценах драмою „Несподіванка“ К. Г. Ростворовського та відомою з репертуару Українського народного театру ім. І. Тобілевича драмою „Отаман Пісня“ М. Чирського, глядачів не надто захоплював та грішив вторинністю. 1936 р. інформації про „Веселку“ майже не було на сторінках преси, хоч у звітах польської адміністрації колектив методично оцінювали нейтрально або й навіть позитивно (як-от, за період від 19 червня до 21 липня 1936 р.: мистецький рівень „середній“, фінансовий потенціал „добрий“³⁰). Згодом театр розпався.

1937 р. С. Чарнецький у своєму нарисі театрального життя (розділ масштабної „Історії української культури“), пишучи про „другопланові“ колективи на західноукраїнських землях, коротко зазначив: „Театр „Веселка“ під проводом Тимченка з репертуаром ревіювим від двох років не їздить“³¹.

Працюючи переважно на т. зв. хлібному репертуарі, театр О. Тимченка задовольняв первинну потребу видовища-розваги, втечі від страшної реальності, якої так шукала міжвоєнна публіка, раз у раз захоплюючись ілюзією кабаре-театру і кіно. Водночас у сфері ревію „Веселка“, хоч і виконувала свою функцію, долаючи соціальну інертність сатирою на суспільні, політичні, культурні відносини, таки не шукала власних шляхів (як-от, трупи Яреми Стадника, „Цвіркун“, „Богема“).

²⁶ Кононів І. Картини...

²⁷ ДАІФО, ф. 2, оп. 1, спр. 2279, арк. 211.

²⁸ Там само.— Арк. 196.

²⁹ Там само, ф. 2, оп. 1, спр. 2279, арк. 211, 196, 360(?) та ін.

³⁰ Там само.— Арк. 360 (?).

³¹ Чарнецький С. Нарис історії театру // Історія української культури / Під заг. ред. д-ра Івана Крип'якевича.— Львів, 1937.— (Історична бібліотека; XIV зшиток — листопад 1937).— С. 690.

³² Список артистів мандрівного Українського хору Дмитра Котка (квітень—серпень 1937 р.)...— Арк. 5; З розповіді артиста хору Котка і „Трембіти“ Івана Дуди // Дмитро Котко та його хори...— С. 297.

³³ Звіт Станіславівського повітового староства про мандрівні видовищні та розважальні виступи на теренах повіту // ДАІФО, ф. 6, оп. 1, спр. 559, арк. 45.

³⁴ Боньковська О. Театральне мистецтво на західноукраїнських землях у 1918—1939 роках // Студії мистецтвознавчі.— К., 2008.— Ч. 2 (22). Театр. Музика. Кіно.— С. 34.

³⁵ ДАІФО, ф. 6, оп. 1, спр. 559, арк. 45.

³⁶ Звіт Боднарівського вїтївства про українські мандрівні театри на теренах волості (гміни) // Там само.— Спр. 573, арк. 6.

Попрацювавши впродовж кінця 1936 — 1937 рр. у відновленому Українському хорі Д. Котка³², О. Тимченко 1938 р. зробив спробу відродити давню „Веселку“ (група 15—16 осіб: окрім директора і його дружини Павлини Тимченко, були Остап Якимович, Ліна Ольшанська та ін.). Щоправда, ще більше змінив мистецький профіль колективу у напрямку побутового. У репертуарі, крім старих „Парада „Веселки“, „Отаман Пісня“ М. Чирського, „Несподіванка“ К. Г. Ростворовського, з'явилися драми „Маруся Богуславка“ М. Старицького, „Безталанна“, „Сербин“ І. Карпенка-Карого, „Запорозький скарб“ К. Ванченка-Писанецького, „Поцілунок Юди“ С. Белої, сатирична картина „В чужім пір'ю“ („В клубку пір'я“) Марійки Підгірянки, оперета „Чар однострою“ Я. К. Турського (переклад із польської В. Вацика)³³. Згодом були додані опера „Запорожець за Дунаєм“ С. Гулака-Артемовського,

Укр. Театр. „ВЕСЕЛКА“ дирекція Олек. Тимченка.

Хотимір:

24. II. — »Пращай Хотимір«.

Дня 18. II. ц. р. обняв і провадить дирекцію театру п. Олександр Тимченко. Дирекція заангажує до балету 2 панні. Зголошення зі світливою слати на адресу театру: Городенка, »Нар. Торговля«.

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР „ВЕСЕЛКА“ дир. ОЛ. ТИМЧЕНКА

Станіславів—Кнігинин:

28. 7. »Поцілунок Юди«.

29. 7. »В чужім пір'ю«.

Анонси виступів театру „Веселка“
на сторінках газети „Новий час“. 1933 р.

драма „Смерть за зраду“ („Зрада“) О. Южина-Сумбатова, „Його велике кохання“ (вочевидь, „Жидвихрест“ А. Козич-Уманської) та ін. (є згадки і про ревію „Хлюп-хлюп“, „Гайда, тройка“³⁴). Мистецький рівень — „добрий“, як свідчить станіславівський повітовий звіт за липень 1938 р.³⁵ Але глядачів на виставах „Веселки“ однаково було мало³⁶...

До кінця 1938 р. особовий склад „Веселки“ знову стрімко скоротився: у липні—вересні колектив театру з 13-ти осіб відвідав Загвіздя, Стари Богородчани, Підпечари, Микитинці, Крихівці (тепер — обидва у межах Івано-Франківська), Тустань, Єзупіль, Височанка, Боднарів, Сапогів,

Мединю, Блюдники, Деліїв, Черніїв — Станиславівського воеводства³⁷, а в листопаді—грудні у Крихівцях, Тязеві, Сільці, Побережжі Станиславівського воеводства виступали лише вісім осіб³⁸. Про реальне економічне становище свідчить симптоматичний звіт: показавши „три аматорські вистави“ у селі Тязеві (тепер — Тисьменицького р-ну Івано-Франківської обл.) 12—14 листопада 1938 р., трупа заробила... 114 злотих³⁹.

В огляді західноукраїнського театрального життя письменник і журналіст Володислав Ковальчук лаконічно і критично визначив місце театру „Веселка“ серед понад 15 мандрівних труп на території Галичини у 1938 р.: „У театрах М. Комаровського, Ол. Тимченка слід (помітно.— *Р. Л.*) й іноді добру волю піднести рівень вистав, та так узагалі треба сказати, що вони, як заробіткові підприємства, працюють не так для справи театрального мистецтва, як для прожитку, часто зі шкодою для нашої культури“⁴⁰. Критик засуджував і прагматичну орієнтацію театру на розважальність, задоволення невисоких запитів масового глядача, і невизначеність репертуарної політики загалом, брак чіткої пронаціональної позиції... Однак приватна маленька провінційна трупа без міцної провідної ідеї на щось більше і не була спроможна: щирість і самопошва, з якою грали актори, професіоналізм поодиноких виконавців — не змогли компенсувати численних матеріальних і мистецьких хиб.

На початку 1939 р.— розчарований у самостійній антрепренерській діяльності — О. Тимченко розпустив театр остаточно. „Веселка“ не витримала конкуренції на лінії поважного побутового репертуару (колектив був надто камерний, матеріальний потенціал надто скромний), водночас не змогла створити самостійного обличчя у сфері розважального мистецтва. Виникши на хвилі т. зв. ревіоманії, легка і нейтральна „Веселка“ зійшла з театрального небосхилу, коли змінилися історичні обставини і національно-маркована культура мусила бути вагомою зброєю у боротьбі кінця 1930-х років.

До вересня 1939 р. подружжя Тимченків працювало акторами у Наддніпрянському театрі „Старий Київ“ під керівництвом Миколи Крижанівського (1901—1963), який також мандрував теренами Східної Галичини із непретензійним, але

„належно виведеним“ побутовим репертуаром⁴¹; у 1939—1941 рр.— в Українському державному драматичному театрі ім. І. Франка у Станиславові, у 1942—1944 рр.— в Українському окружному театрі у Коломиї під керівництвом Івана Когуцяка (1891—1968)⁴²; від 1944 р.— в еміграції у Німеччині, де не припиняли театральної діяльності: 1945 р. грали в Українському театрі під дирекцією Омеляна Урбанського (1908—1997) у Мюнхені⁴³, у таборах переміщених осіб, зокрема від червня 1946 р.— в Українському драматичному театрі у Берхтесгадені⁴⁴ (Баварія), створеному з ініціативи Театральної секції Літературно-мистецького клубу табору „Орлик“ (ансамбль з 15 осіб, режисер Теодор Федорович)⁴⁵. А П. Тимченко — як талановита співачка і декламаторка — працювала до кінця 1940-х рр. ще й в Українському оперному ансамблі під керівництвом Богдана П'юрка (1906—1953) у Мюнхені.

Як і більшість колег-акторів на зламі 1940—1950-х років, подружжя Тимченків було змушене виїхати до США (Ньюарк, Нью-Джерсі?), де О. Тимченко передчасно помер⁴⁶. П. Тимченко пізніше повернулася до сина Юрія у Німеччину, за змогою продовжуючи займатися концертно-театральною діяльністю (наприклад, навіть у віці 72 роки декламувала уривки з „Мойсея“ І. Франка в Мюнхені на урочистому концерті до 85-ліття життя і 60-ліття священства Блаженнішого Патріярха Української греко-католицької церкви Йосипа Сліпого (4 червня 1977 р.)⁴⁷.

На жаль, детальнішу інформацію про діяльність „Веселки“ та її керівника не знайшла свого часу і редакція масштабного діяспорного видання „Наш театр“, про що свідчать заклики у пресі⁴⁸, а особливо показово — чисте поле на третину сторінки у кінці другого тому⁴⁹, де подано біографічні довідки про видатних діячів українського театрального мистецтва (вочевидь, до останнього перед гаслом „Тимченко Павлина“ залишали місце для гасла „Тимченко Олександр“).

Сьогодні бодай такою скромною згадкою повертаємо на батьківщину пам'ять про несправедливо забутого діяча національної культури О. Тимченка та його невеличкий, проте з такою оптимістичною назвою театр „Веселка“⁴⁸.

Роман ЛАВРЕНТІЙ

³⁷ Звіт Станиславівського повітового староства про українські мандрівні театри на теренах повіту // ДАІФО, ф. 6, оп. 1, спр. 559, арк. 15.

³⁸ Там само.— Арк. 22 а.

³⁹ Звіт Боднарівського вїтївства від 22 листопада 1938 р. про виступи Українського мандрівного театру „Веселка“ О. Тимченка // Там само.— Арк. 19.

⁴⁰ Ковальчук В. Діяльність українських театрів у Галичині, на Волині й на Закарпатті // Сьогоднішнє й минуле. Вісник українознавства / НТШ у Львові.— Львів, 1939.— Зош. II.— С. 101.

⁴¹ Оскол. „Старий Київ“ у Тернополі // Діло (Львів).— 1939.— 21 трав.— Ч. 114.— С. 14.— (Дописи. Тернопіль).

⁴² Див.: Зі святочної програми Коломийського театру // Воля Покуття (Коломия).— 1944.— 16 січ.— Ч. 3.— С. 6; Плевако-Оранський Ю. Театр у давнину // Коломия й Коломийщина: Збірник споминів і статей про недавнє минуле / НТШ, Коломийський осередок.— Філадельфія, 1988.— С. 294—296, 298, 302.— (Український архів; т. 46); Гайдабура В. Театр, захований в архівах.— К., 1998.— С. 27.

⁴³ Урбанський О. Театральні мандри // Наш театр...— Т. I.— С. 814.

⁴⁴ І. К. З театрального життя табору „Орлик“ // Українська трибуна (Мюнхен).— 1946.— 20 жовт. Цит. за: Наш театр...— Т. I.— С. 401.

⁴⁵ Лужницький Г. Український театр після визвольних змагань // Наш театр...— Т. I.— С. 81.

⁴⁶ Б. Ш. Поминальний вечір по бл. п. Л. Тимченко // Свобода (Джерсі-Сіті; Нью-Йорк).— 1990.— 29 берез.— Ч. 59.— С. 7.

⁴⁷ Мюнхен відзначив ювілеї Патріярха // Свобода (Джерсі-Сіті; Нью-Йорк).— 1977.— 29 черв.— Ч. 148.— С. 1.

⁴⁸ Повідомлення управи Об'єднання мистців української сцени (ОМУС) та Видавничої комісії для видання другого тому книги „Наш театр“ // Там само.— 1978.— 20 трав.— Ч. 112.— С. 5.

⁴⁹ Наш театр: Книга діячів українського театрального мистецтва 1915—1991 / За ред. Г. Лужницького і Л. Полтави.— Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1992.— Т. II.— С. 766.

* У статті використане фото із фондів Інституту досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника („Нестор Горницький“) та фрагмент фото з архіву художника, краєзнавця з Рогатина Івано-Франківської обл. Олега Бойкевича („Олександр Тимченко“).